

Komentar in karta: 1/82 SLA V476 'šen'

Mojca Horvat

1. Gradivo

Za pomen 'nalezljivo vnetje kože, ki ga povzročajo streptokoki', knj. *šèn* (ě), je v različnih fonetičnih uresničitvah leksem *šen* zapisan v vseh narečjih. Druga poimenovanja, npr. *šena*, *rožepilja*, *rotlavf*, *lišaj*, *jarbolec*, so redkejša in znana predvsem v obrobni narečjih. V več kot sto točkah odgovor ni zapisan, iz česar lahko sklepamo, da bolezen tam ni prisotna ali da je neznano le poimenovanje zanjo, v T272 pa informator opozarja, da poimenovanje poznajo le kot posledico hospitaliziranega zdravljenja.

2. Morfološka analiza

šen, v narečnem razvoju nastalo iz *pšeno* ← **pš-en-o* 'zrnje, očiščeno plev' ← **pš-a-ti* 'phati, suvati, s sunkovitimi gibi ločevati pleve od zrnja' (v knjižnem jeziku se je za poimenovanje bolezní uveljavila narečna oblika *šen*, medtem ko se za pomen 'oluščena prosena zrna' uporablja oblika *pšeno*)

šena, nejasno, verjetno v zvezi s *šen*

lišaj < **liš-aj-b* ← **liš-a* < **lix-j-a* 'lišaj' ← **lix-b* 'preostal, lih, slab'

prisad < **pri-sad-b* ← **pri-sad-i-ti* 'prisaditi'

ječmen < **ječmen-b*, tj. tož. ed. od **ječmy* 'ječmen'

rusa bol < **rus-a-(j-a) bol-b* ← **rus-b* 'rdeč' + **bol-b* 'bolezen'

rdečica < **rɔd-ɛf-ic-a* ← **rɔd-ɛf-b* tož. ed. m 'rdeč' ← **rɔd-ě-ti* 'postajati rdeč'

srbeščica < **svrb-ež-bč-ic-a* ← **svrb-ež-b* 'srbež' ← **svrb-ě-ti* 'srbeti'

ježeva koža < **jež-ev-a kož-a* ← **jež-b* 'jež' + **kož-a* 'koža'

upala < **(upal)-a* ← hrv. *upala* 'vnetje'

repiče, nejasno, morda v zvezi s sln. *ripeč* 'pordel, zaripel', kar je verjetno nastalo po premetu iz **pireč* 'goreč, žgoč' < **pyrɛf* 'goreč, tleč', pri čemer je razlaga glasoslovno problematična

pireč ogenj < **pyr-ɛf-b ogn-b* ← **pyr-ě-ti* 'goreti, tleti' + **ogn-b* 'oganj'

rotlavf < **(rotlavf)-b* ← nem. *Rotlauf* 'rdečica, erizipel'

rožepilja < **(rožepil)-a* ← furl. *rosepile* 'šen, erizipel'

rižipola < **(rižipol)-a* ← trž. it. *risipola* 'šen'

rizipell/rizipelj < **(rizipel)-b* / **(rizipel)-b*

flis, nejasno, morda v zvezi z nem. *fließen* 'teči' v pomenu 'rana, iz katere teče'

fleki < **(flek)-i* ← nem. *Fleck* 'madež, lisa'

frišrana < **(friš)-ran-a* ← **(friš)-∅* ← nem. *frisch* 'svež' + **ran-a* 'rana'

zema, nejasno

jarbolec, nejasno

mačuha, nejasno, morda v zvezi z *mačuh* 'tifus'

3. Posebnosti kartiranja

Karta je izoglosno-znakovna, glasovni različici *pšen* (v črnovrškem narečju) in *všen* (vsa narečja rovtarske narečne skupine, razen črnovrškega) sta zamejeni z izogloso.

Kot *šen* so poknjženi in kartirani tudi odgovori s težje pojasnljivimi glasoslovnimi razvoji *šajn*, npr. v T038, T050, T128, T144, T238, T282, T335, T345 ..., *šanj* v T149, *šejn*, npr. v T108, T141, T230, T269 ..., *šenj* v T326, T328, T333, T352, *ši* v T263, T264, T268, T267, *šin* v T353 ter različici *pšen* v T170, T171, T172 in *všen*, npr. v T166, T178, T181, T191, T214, T229 ...

Kot enkratnice so kartirani leksemi *ječmen* v T076, *srbeščica* v T407, *mačuha* v T072, *upala* v T410, *rusa bol* v T056, *ježeva koža* v T299, *rižipola* v T136, *rizipel/rizipelj* v T118, *rdečica* v T381, *fleki* v T408, *pireč ogenj* v T022, *frišrana* v T411 in *zema* v T413.

Kot opis je kartiran odgovor *noga se mu je odprla* v T049.

Kot tretji odgovor je z znakom za komentar kartiran leksem *repiče* v T411.

Kot nerelevantni so kartirani odgovori *orekiom* 'mumps' v T139, *tromboza* v T409, *segnje* 'preležanine' v T411, *vneta roka* v T033, *šen* 'ženska bolezen pri porodu' v T260 in *zema* v T413 'rdeča koža, nato nastanejo kraste'.

4. Uporabljena dodatna literatura

Doria 1987; Faggin 1985; Karničar 1990

5. Primerjaj

SLA: V474 'garje' (1/81); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: /; HJA: /